Timpul amintirii... (I)

Motto: „You are the only intellectual in the whole country worth the notice... Sunteți una din foarte rarele persoane care citește mult, știe mult și gândește profund. Gruparea articolelor dumneavoastră ar realiza în mare măsură o istorie a filozofiei românești... Sunteți pentru mine singura rază de claritate în gândire în tot acest sumbru haos post-comunist... Dacă aș fi în România, aș asista la toate discuțiile Dvs... Sunt atât de mult de acord cu Dvs, încât parcă mă aud pe mine vorbind” (prof. univ. dr. George Săndulescu, 2012, Monaco)

La un început de an primisem de la dl. Alexandru Valentin Crăciun următorul e-mail: „Doamnă Isabela Vasiliu-Scraba, vă mărturisesc, îmi doresc de mult timp să vă contactez pentru a vă lua un interviu. Vă cunosc, parțial, opera exegetico-filosofică, însă aș dori să începem discuția noastră prin câteva lămuriri biografice. Din câte știu, interesul dumneavoastră pentru filosofie este oarecum tardiv. Care au fost resorturile interioare care au declanșat dorința de a vă apropia de problematica filosofică?” Redau în continuare răspunsul meu auto-biografic detaliind unele informații devenite publice (de ex., prin prezentarea „Isabelei Vasiliu-Scraba” în volumul: prof. univ. Ilie Rad, *De amicitia*. *Scrisori trimise de Ștefan Fay între 1988-2009*, Cluj-Napoca, Ed. Accent, pp. 363-366).

După opinia filozofului Anton Dumitriu, eu aș avea o „vocație filozofică indiscutabilă” (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre Anton Dumitriu ca interpret al COGITOului cartezian*; https://isabelavs2.wordpress.com/anton-dumitriu/isabelavs-descartes3antondumitriu/). Or, când intervine vocația, nu cred că mai este nevoie de resorturi interioare suplimentare. Meseria de inginer (pe care am practicat-o scurtă vreme) a fost o simplă consecință a faptului ca am fost foarte bună la matematici în toate cele douăsprezece clase. Într-a XII-a mă mutasem la Liceul „Caragiale” (București) din două motive: pentru a fi într-un liceu mixt (Liceul „Spiru Haret”, unde am învățat dintr-a opta până într-a unsprezecea, era de fete), dar mai ales pentru a avea un profesor foarte bun de matematică, pe Gaidargi, poreclit „Spilu”. Acesta, după ce m-a lăsat câteva săptămâni să mă acomodez, m-a scos la tablă și eu, în loc să scriu pe tablă, îi dădeam rezultatele mintal. Apoi Spilu a umplut cancelaria cu părerea sa proprie ca aș fi un „geniu”. Diriginta, d-na Roșu Mihaela, era de română. Fiindcă în acel an se publicase *Trilogia culturii* după o interdicție de un sfert de secol, iar Lucian Blaga se introdusese atunci pentru prima dată în programa de învățământ, d-na profesoară Roșu ne dăduse la teză Blaga. Eu am scris cu viteză maximă cele opt pagini (pe care le scriam de obicei în 50 de minute la teze sau la extemporale pe indiferent ce subiect), pagini care ei i-au plăcut. După teza de română, și d-na prof. Mihaela Roșu (fostă studentă a lui Tudor Vianu) îi ținea isonul profesorului de matematică, cum aflasem de la mama colegei mele de bancă.

Talentul la matematici a fost o „moștenire de familie”. Bunicul (Theodor Scraba) fusese profesor de matematici la Cernăuți. Tata (care știa vreo șapte limbi și care în liceu învățase pe dinafară o bună bucată din *Infernul* lui Dante, în originalul italian) fusese și el bun la matematici, devenind (după cele două refugii, din vara lui 1940 și din 1944) un inginer chimist de care colegii își aminteau cât de frumos scria și recita poezii. Volumul meu de debut (din 1992), prima monografie dedicată gândirii filozofice noiciene, l-am dedicat tatălui meu. În școală faceam poezii (ca tata, dar mult mai puțin reușite) și citeam extrem de mult. De pe la unsprezece ani devoram câte o carte pe noapte de-mi dădusem complet somnul peste cap. La Politehnică am intrat din considerente de efort minim, pentru că-mi era ușoară matematica și chimia. Fizica n-am învățat-o, neavând profesori care să-mi placă. Nici Politehnica nu mi-a plăcut. N-am excelat decât la cristalografie și mineralogie unde l-am avut pe Vasile Manilici: îi ghiceam fără probleme sistemele de cristalizare, chiar în cristale ciobite. La mineralogie era ca la Șpilu... un fel de circ. Profesorul venea cu tava plină de minerale și întreba din ce-s compuse, iar eu le ghiceam de zor. Nu mă laud. Toate astea sînt adevărate. Cu profesorul Manilici m-am întâlnit după vreo zece ani la Biblioteca Academiei, unde eu citeam cursuri de filozofie din perioada interbelică și tomuri întregi de filozofie antică, medievală și modernă, omițând tot ce era legat de ideologia comunistă. La Biblioteca Academiei, profesorul Manilici venea fericit la masa mea să-mi spună din descrierea darurilor primite de Alexandru Macedon ce minerale erau pe acolo.

Înșiruirea lecturilor mele filozofice într-o listă de peste 170 de titluri (care nu erau tocmai pe linia cripto-comunismului post-decembrist) a determinat probabil trântirea mea grabnică (pe 15 oct. 1990) la colocviul de înscriere pentru un doctorat pe tema apriorismului în filozofia lui Blaga, moment consemnat (accidental) pe coperta a patra a celui de-al doilea volum al meu, „INEFABILA METAFIZICĂ” din 1993, unde promiteam că va apărea un volum pe această temă, la care apoi am renunțat.

După împușcarea Ceaușeștilor, în repoziționarea foștilor staliniști din structurile de vârf, Paul Cornea, prin cincizeci secretar al lui Iosca Chișinevschi („țarul culturii române”), devenise „secretarul” – ca să spunem așa – ministrului Mihai Șora. În 1990 chiar și turnătorul Zigu Ornea se auto-declarase director al Editurii Minerva (cf. Tudor Păcuraru, *Jurnalul unui terorist. Non-ficțiune cu factografii*, Ed. Curtea veche, București, 2018). Ion Ianoși – care fusese șef al cenzurii la vremea arestării lui Noica pentru manuscrisul despre Hegel (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerinaj la Păltinișul lui Noica*; https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/pelerinaj-noica/) înmânat pe ascuns Securității de turnătorul Zigu Orenstein/ Ornea (vezi vol.: prof. univ. Tudor Păcuraru, *Jurnalul unui terorist. Non-ficțiune cu factografii*, Ed. Curtea veche, București, 2018) –, figura în toamna anului 1990 ca președinte al comisiei de înscriere la doctorat la Facultatea de filozofie, unde se desființase (ca o primă urgență!) cursul de filozofie românească. Pe 15 oct. 1990 din comisie făcea parte și cronicarul plastic A. Pleșu, asiduu vizitator al stalinistului Leonte Răutu („groparul culturii românești”), cu fața căruia Pleșu a înființat prin 1993 Colegiul Noua Europă. În post-comunism, despre fostul muzeograf de la Tescani a circulat părerea că ar fi fost „un favorit al fiecărui regim care a folosit, ca puțini alții din această țară, bani publici pentru o promovare personală chestionabilă” (acad. Andrei Marga). În vederea acceptării înscrierii mele la doctorat, muzeograful uns ministru găsise cu cale să-mi pună două întrebări: 1. la ce-mi trebuie mie un doctorat în filozofie și 2. „care e mai mare, Blaga, sau Kant?”, „știut fiind că Blaga era oricum mai înalt decât filozoful de la Königsberg. Povestindu-i prin poșta electronică (fără a da și nume) pățania mea cu examenul de înscriere la doctorat, un profesor mi-a scris din America (unde s-a stabilit înainte de căderea comunismului) că „a citit cu un sentiment de revoltă despre acea respingere la doctorat de niște neanderthali antedeluvieni”(prof. St. Stoenescu, 18 nov. 2011).

Când citeam filozofie aproape zilnic prin biblioteci (la Academie, la Biblioteca Centrală Universitară și la Biblioteca Centrală de Stat) eram în plină perioadă de studii, nu numai filozofice. În total, am studiat (în forme organizate de învățământ) vreo douăzeci și doi de ani: doisprezece până la facultate, cinci la Politehnică și, după 33 de ani, încă vreo cinci ani am studiat limbi străine. De când eram în școală mi-a făcut mare plăcere să învăț. Asta nu însemna că învățam prea mult acasă. Citeam repede în pauză lecția ca s-o știu dacă mă întreabă și eram foarte atentă la oră. Cu sistemul acesta, fără să învăț prea mult, reușeam să fiu premiantă în fiecare an, în toate cele douăsprezece clase. După ce am fost vreo cinci ani ingineră, m-am apucat iarăși să învăț. Ce s-a întâmplat? Fiind un spirit critic, nu acceptam ceea ce nu puteam să controlez. Îmi plăcea filozofia, dar nu-mi prea plăceau nici traducerile (vezi *Despre traduceri*, în *Jurnalul de idei* al lui Anton Dumitriu, din rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 257, 16-31 mai 2013, p.3), nici antologiile de filozofie, căci nu-mi plăcea să mi se rupă aleatoriu dintr-o carte o bucată și să mi se dea ca atare. Știam că ruperea din context este deformantă. Pe un filozof trebuie să-l citești așa cum îți prezintă el ideile, nu cum crede altul că a înțeles din ce-a citit. Acest lucru i l-am reproșat în *Propedeutică la eternitate. Alexandru Dragomir în singurătatea gândului* (Ed. Star Tipp, Slobozia, 2004; http://www.scribd.com/doc/130854967/Isabela-Vasiliu-Scraba-PROPEDEUTIC%C4%82-LA-ETERNITATE-Alexandru-Dragomir-in-singur%C4%83tatea-gandului) editorului G. Liiceanu. Volumul meu despre *Alexandru Dragomir* i-a surprins plăcut pe foștii săi colegi de facultate, Mihai și Mariana Șora. Primul îmi spusese la telefon că prietenul său Alexandru Dragomir fusese dat afară din postul de redactor (stilizator) al Dicționarului Tehnic, trebuind apoi să lucreze pe șantierul de la Bicaz, unde „se ocupa de aprovizionarea cu ciment” (Mihai Șora, 24 oct. 2004). Venită din Germania, Mariana Șora, deși nu ne cunoșteam, a ținut să converseze cu mine la telefon pe 5 febr. 2005, amintindu-și cum Sănduc Dragomir „se ducea la cursurile lui Nae” (a se vedea și interviul refăcut: https://isabelavs2.wordpress.com/miscellanea/isabelavs-adnotat3-interviu-alxdragomir/).

Pe la 33 de ani eu m-am apucat să învăț vreo cinci limbi străine, să pot citi filozofie în original. O să vedeți pe internet, pe un site al meu, o poză de-a mea din tinerețe. Este de la 33 de ani când am început să învăț în paralel germana (5ani), italiana (3ani), spaniola (2 ani), greaca veche (3 ani) și latina (2 ani), ultimele cu prof. univ. Adelina Piatkovski și cu prof. univ. Felicia Vanț Ștef. Noi scriitorii ne putem permite să avem „poze de dicționar”. Ziariștii nu. La mine, din pricina studiului limbilor stăine, perioada de studii s-a extins până după schimbarea de regim din decembrie 1989, când, în fine, am putut și eu să public întâi prin revistele de cultură (apoi în volum) ce scrisesem de vreo șapte ani despre filozofia lui Noica. Așa a apărut în 1992 prima carte dedicată gândirii acestui mare filozof român. Schopenhauer avea următoarea remarcă, ironică, desigur: „Unii consideră cărțile precum ouăle: bune numai când sunt proaspete”. Ei bine, această mică observație a unui filozof autentic ne arată importanța scriitorilor care s-au impus pe tărâm cultural datorită valorii lor. La noi, atât Anton Dumitriu, cât și Noica, în ciuda vitregiei

Una din „cestiunile arzătoare”: MORALA ÎN ARTĂ

Iată ce opinează în problema artei, la sfârșitul secolului XIX, un mare scriitor: „Devenind din ce în ce mai *exclusivistă,* satisfăcând un cerc de oameni tot mai restrâns, devenind tot *mai egoistă* (s.n.), arta a ajuns la demență, întrucât nebunia este doar un egoism ajuns în ultimul grad. Arta a ajuns la treapta extremă a egoismului și și-a ieșit din minți” (Lev Tolstoi, *Jurnal II* – p. 27 – ; în traducerea de la Elit a Janinei și Ion Ianoși). Iată și părerea despre muzică, arta *sonoră*: „... istoria muzicii nu este istoria felului în care s-a născut, s-a răspândit și s-a dezvoltat muzica autentică, *muzica melodiilor* (s.n.), ci istoria muzicii artificiale, adică a felului în care muzica melodioasă a fost desfigurată... Muzica bisericească de-aia a fost bună, pentru că a fost accesibilă maselor. Incontestabil bun e numai ceea ce e accesibil tuturor. Și de aceea, cu siguranță: cu cât e mai accesibilă, cu atât e mai bună” (p.29).

Nu dorim să se creadă că preluăm din mers și nerumegat toate aceste exagerări, păreri pe care marele rus le-a emis cu peste un secol în urmă: în noiembrie-decembrie 1896. Sunt binecunoscute și părerile sale deosebite, referitor la dogmele vremurilor, au reușit să se impună. De aceea ei se cade a fi atent studiați și în nici un caz nu trebuie citiți după șablonul foștilor staliniști (Ion Ianoși, Leonte Răutu, Paul Cornea, Zigu Ornea etc) și clientelei acestora, cum recomandă și azi unii nostalgici ai cenzurii ideologice comuniste. Părerea mea este că n-ar trebui neglijată nici gândirea filozofică a lui Blaga, nici școala filozofică românească inițiată de Nae Ionescu, al cărui asistent fusese marele istoric al religiilor Mircea Eliade.

Constantin Noica a fost singurul filozof din școala lui Nae Ionescu, *Școala trăiristă* (cum s-a numit ea), care a reușit să răzbească peste piedicile puse gândirii autentice în perioada tiraniei ideologice comuniste. Noica își dăduse în ’40 o teză de doctorat intitulată *Schiță pentru istoria lui cum e cu putință ceva nou*. În acest simplu titlu este conținut, așa, *in nuce*, întreg kantianismul. Immanuel Kant se întrebase cum este posibil să aduci ceva nou pe lume, pentru că judecățile, prin natura lor, sînt tautologice. De aceea s-a și spus că în domeniul logicii nu s-a adus nimic nou de la Aristotel încoace. Dar Constantin Noica, în teza sa, a pus (ca să zicem așa) un element în plus: procesualitatea de sorginte hegeliană. După susținerea tezei de doctorat, – pe care i-o dedicase metafizicianului Nae Ionescu (dedicație cenzurată în 1995 de directorul Editurii Humanitas, fostă „Politică”, a Partidului Comunist) –, Constantin Noica păstrase oarecum tenta hegeliană a gândirii sale, vorbind la Radio pe 26 dec. 1941 despre trei aspirații către unitate: din filozofie, din efortul comun de supraviețuire al unui popor cotropit de vecinii săi și din trăirea religioasă a misticilor. Gândirea religioasă a profesorului său Nae Ionescu îi era și ea proaspătă în minte. Căci atunci pregătea cu Mircea Vulcănescu și Constantin Floru editarea primelor patru volume ale operei naeionesciene. Talentul într-ale filozofiei care îl distingea pe Nae Ionescu îi impresionase și pe nemți (la München dându-și doctoratul). Indo-europenistul Cicerone Poghirc (profesor la Bochum) discutase în Germania cu foști colegi de-ai lui Nae Ionescu, încă impresionați de mintea filozofică a acestuia.

Noi suntem o generație care, dintre mulții studenți și apoi discipoli ai profesorului Nae Ionescu am avut norocul extraordinar să-i avem pe Anton Dumitriu și pe Noica. Constantin Noica era ceva cu totul aparte, pentru că reprezenta, ca și Nae Ionescu, un model de gândire filozofică autentică. În momentul în care ai un model, nu mai trebuie să cauți la întâmplare. Atât Anton Dumitriu, cât și Noica erau niște pedagogi extraordinari: ambii, **deși lipsiți de catedre universitare**, te trimiteau, prin cărțile lor, să citești filozofie de cea mai bună calitate. Te îndrumau, chiar numai citindu-le cărțile. La fostul deținut politic Noica era mai greu de ajuns, pentru că el era foarte bine păzit de Securitate. Eu am încercat să mă duc în vizită la Noica în 1986. Se tot povestește cum unii s-au dus la el la Păltiniș. (Scriitoarea Silvia Jinga consemna din America pe 25 februarie 2017 că „se știa din timpul comunismului că vizitatorii lui Noica la Păltiniș aveau trasee securiste”). Ca să nu apară după 1990 anumite nume ale unor informatori ai Securității, foști vizitatori mai frecvenți ai lui Noica, au fost arse două dosare de urmărire care n-au fost microfilmate dintr-un total de șapte dosare „Noica”, aflate la Securitatea Județului Sibiu (vezi vol.: *Noica și Securitatea I*, Ed. Muzeul Național al Literaturii Române, 2009, p.6).

Isabela VASILIU-SCRABA